I. Maailma kõige ohtlikum idee

Vananemine pole probleem. Tuleb lihtsalt piisavalt kaua elada. GROUCHO MARX

Istun Oxfordi rongis ja mõtlen, kui kaua on mul jäänud elada. Asi pole selles, nagu kardaks ma rongiõnnetust, ega ole see ka reaktsioon võileivale, mille First Great Western mulle äsja müüs. Vaevalt mõni nädal tagasi tükkis mu pähe Surelikkus ja nõudis ilma pikemata: „Mida sa oma ülejäänud eluga kavatsed peale hakata?“ (Surelikkus, tuleb välja, kõlab kangesti mu isa moodi.)

Milline see vastus ka poleks, üht tean ma kindlasti: minu tulevik saab olema väga teistsuguses maailmas. Olgem ausad, käimas on revolutsioon. Rahvastik kasvab, planeet linnastub (üle poole meist elab nüüd linnades), meditsiin ravib varem ravimatuid, 90-aastased hüppavad langevarjuga, kosmoselaevad kuuluvad ärimeestele, kliima muutub ja kõik maailma teadmised on käeulatuses igaühel, kel on kasutada internetiühendus. Nõnda ma asungi reisile, mis loodetavasti näitab mulle, milline minu tuleviku maailm välja nägema hakkab. Kas me ravime vähki? Mis asi on biotehnoloogia revolutsioon? Ka robotid lõpuks tulevad? Mis värk selle nanotehnoloogiaga on? Mismoo-

di internet tulevikus meie ühiskonda kujundab? Kuidas me kasvava rahvastikuga toime tuleme? Kui kliima muutub, siis kuidas see meid mõjutab ja mida me selle suhtes teha saame? Kas me läheme tagasi kosmosesse? Kas tehnoloogiast saab meie sõber või kappab ta päikeseloojangusse, jättes meid jahmunult järele vaatama? Ja kuidas vastused kõigile neile küsimustele omavahel kokku klapivad ning meie elamise, töötamise ja mängimise viise muudavad?

Tahan leida vastuse kõige isiklikumale ja ometi suurimale küsimusele, mida me kõik vahel esitame: „Mis saab edasi?" Esmalt pean aga selgeks saama, kui palju seda edasi't mulle jäänud on. Ehk siis teistpidi sõnastades, kui kaua on mul elada jäänud? Kui pikk on minu tulevik?

Briti statistikaamet väidab, et Suurbritannias 1971. aastal sündinud mehe (nagu mina) keskmine oodatav eluiga sünnihetkel oli pisut üle 69 aasta. Lisaks ütlevad nad mulle, et 2010. aastal 39-aastaseks saanud mehena võiksin ma elada kümme aastat kauem. Paistab, et ainuüksi eluspüsimine on minu eluiga pikendanud.

Oodatava eluea kasv on hästi dokumenteeritud. Keskmine eluiga surmahetkel on ülespoole nihkunud jämedalt veerandi aasta võrra iga kalendriaasta kohta, mis on möödunud enam-vähem usaldusväärsete andmete algusest (umbes 19. sajandi keskpaigast). Mõned ütlevad, et see trend jätkub, isegi kiireneb koos meditsiini arenguga ning 100-aastased inimesed on varsti tavalised. Teised väidavad, et statistilise oodatava eluea kasv on enam tingitud üha enamate noorte päästmisest (näiteks imikute tuberkuloosiga võitlemise teel). Viidates meie pikaealisuse loomulikule piirile, osutab Stuart Jay Olshansky Illinoisi ülikooli avaliku tervise koolist: „Noori kaks korda päästa ei saa."

Kuigi leidub tähelepanuväärseid erandeid nagu Ozzy Osbourne, Keith Richards ja kogu Aerosmith, on olemas hästi tõestatud seos inimese eluviisi ja oodatava eluea vahel. Seega olen mitmete internetipõhiste oodatava eluea kalkulaatorite tarbeks vastanud terve hulga küsimusi oma elustiili ja perekonnaloo kohta. Minu lemmik on Death Clock, surmakell, mis annab normaalsel, optimistlikul, pessi-

mistlikul ja sadistlikul arvutusel (viimase järgi olete juba surnud) põhineva surmakuupäeva, enne kui kuvab sekundite arvu, mis teil veel elada on jäänud … ja siis hakkab neid *allapoole loendama*. Vaadata, kuidas su elu sõna otseses mõttes minema tiksub, on kuidagi irooniliselt hüpnotiseeriv. Huvitav, kas keegi on selle juures ka tegelikult surnud?

Üldine arvamus on selline, et kui ma oma senist elustiili jätkan, siis elan 80-aastaseks, kuid mitte 85-aastaseks (ehk siis laias laastus vastavalt riiklikule statistikale). Kui ma aga parandan söömisharjumusi, teen rohkem sporti, jätkan töötamist (mõnede uuringute väitel on see vikatimehe eemalhoidmiseks kõige kindlam viis) ja joon vähem, on mul hea võimalus välja vedada ka teisele poole 90 eluaastat. Ja kui oodatav eluiga jätkab samamoodi ülespoole ronimist, võib mul 50 aasta pärast olla jäänud veel tosinkond aastat elu meie planeedil. Pole võimatu, et ma saan ka sada täis. See annab julgust: olen ikka veel vallaline ja lasteta, kuid näib, et pere loomiseks on veel küllalt aega. Võib-olla jõuan isegi kriketi selgeks saada.

Oxfordi ülikooli inimkonna tuleviku instituudi asutaja Nick Bostrom on päri. Tegelikult arvab ta, et võiksin elada mitte sada aastat, vaid tuhandeid. Ja ta ei tee nalja.

Bostrom on nimelt transhumanismi pooldaja. Maailma kõige ohtlikuma ideena kirjeldatud kontsept sai oma moodsa nime raamatus „Religion Without Revelation“, mille kirjutas 1927. aastal Julian Huxley. Aldouse vend Julian Huxley oli tippbioloog, UNESCO esimene peadirektor ja Maailma Looduse Fondi (WWF) asutaja. Aktiivne sell. Ta kirjutas:

> „Inimliik võib end soovi korral muuta – mitte lihtsalt juhuslikult, üks isend ühtemoodi, teine teistmoodi, vaid üleni, inimkonnana. See uus usk vajab nime.“

Huxley pakkus välja termini transhumanism – idee, et inimene võib jääda olemuselt inimeseks, kuid muuta seda, mida loodus talle on andnud. Kerime 77 aastat edasi, aastasse 2004, ning leiame sealt Aubrey de Grey, biogerontoloogi, kes kuulutab: „Ma arvan, et esimene inimene, kes elab tuhandeaastaseks, võib praegu olla juba kuuekümnene."

Nickiga ma kohtuma lähengi, kuna transhumanismi ümber keev vaidlus meenutab liiklusõnnetust, mille osalisteks on teadus, eetika ja sotsiaalpoliitika. See paneb meid ümber mõtestama seda, mis on meditsiin, milline võiks olla ühiskond ja kui kaugele me oma tehnoloogiaga peaksime minema. Mina kavatsen sellesse pea ees sisse hüpata.

Üle hakkiva wifi-ühenduse püüan sõidu ajal uuesti üle vaadata tüüpilist ettekannet, mille de Grey tegi 2004. aastal Californias konverentsil „Technology, Entertainment and Design" (TED). Selles küsib ta, kas keegi kuulajaskonnast „on malaaria poolt"? Kui keegi kätt ei tõsta, jätkab ta: „Ma pakun, et peamine põhjus, miks malaaria on halb, on tema ühine omadus vananemisega – ja see omadus on …" – siinkohal esitab ta slaidi sõnadega: „Kuna see tapab inimesi! Ainus vahe on selles, et vananemine tapab *palju rohkem* inimesi." De Grey jätkab, võrreldes vananemist rebasejahiga ja väites, et mõlemad on traditsioonilised, „hoiavad arvukuse madalal" ja, nagu ütleb tema puänt, „on need põhimõtteliselt barbaarsed". Samal konverentsil väitis Nick Bostrom hiljem: „Surm on suur probleem. Kui te vaatate statistikat, siis pole see eriti ilus. Senimaani on suurem osa inimesi, kes on elanud, ühtlasi ka surnud."

Vananemise kaotamine on siiski vaid pool transhumanistide tõepoolest radikaalsest plaanist. Nad toetavad ka uut nägemust inimolendist: transhumaanist – inimesest, kes pole päästetud üksnes vananemisest, vaid ka täiustatud üle meie praeguste bioloogiliste piiride.

Lapsena mängisin ma Steve Austini nimelise transhumaaniga. Steve oli telesaate „The Six Million Dollar Man" kaubamärgi all toodetav nukk. Just nagu teleri-Steve'il, olid ka minu nukul bioonilised keha-

osad, millega ta nägi kaugemale, jooksis kiiremini ja lõi kõvemini kui tema (enamasti vuntsidega) vastased. Nuku tehiskehaosad asendasid lennuõnnetuses kaotatuid. Saate avatiitritele loeti peale taustalugu: „Me suudame valmistada maailma esimese bioonilise inimese. Parema, tugevama, kiirema."

Need sõnad peegeldavad suurel määral transhumanistide kreedot – et transhumanism ei seisne üksnes pikemas elus ja heas tervises, vaid võimaldab meil olla enamat. Olla parem. Olla tugevam. Olla kiirem.

Ajalugu kõneleb mitmetest inimestest, kes otsisid igavese elu saladust. Hiina alkeemik Ge Hong (sündinud 283 eKr) uskus, et surematus saavutatakse, kui arendada igikestvat ühendust iseendaga, mis võimaldab rüübata metafüüsilise ühtsuse ehk *xuan*'i allikast, millest on läbi imbunud kõik meid ümbritsev. See unistus on sama valdav ka tänapäeval. Näiteks müüb Alex Chui teile San Franciscos paari magnetilisi sõrmuseid ehk igavese elu seadmeid umbes 30 dollari eest. Neid pakutakse 90-päevase garantiiga, mis ei kõnele just suurest enesekindlusest. Kui ma Chuiga ühendust võtan ja selle kohta pärin, vastab ta ilma irooniata: „Eluaegne garantii on ebaseaduslik. Sellist asja ei tohi väita."

Vahest ehk kõige paremini tuntud teaduslik meetod vältimaks suurt etendust taevas on krüoonika – äsjasurnu keha säilitamine seda külmutades või kõhnema rahakotiga inimeste puhul üksnes nende pea säilitamine (mis minu meelest on mõnusalt jube). Meetod tuginеb usule, et tuleviku arstid suudavad need „krüonaudid" üles sulatada, ellu äratada ja ravida seda, mis iganes neid ka tappis.

Kellegi külmutatuna hoidmine (teravmeelsemate krüoonika-entusiastide kõnepruugis ainevahetuspeetus) pole sugugi odav – ega te suurt alla 150 000 dollari praegu ei pääse. Kaks esimest krüoonikafirmat läksid pankrotti ja nende kliendid sulasid üles, aga ma kahtlustan, et raha tagasi küsima keegi ei tulnud. Teiseks esimeste krüonautide probleemiks on kudedes tekkivate jääkristallide põhjustatud

kahju, mis muudab esimeste kehade, nt 1967. aastal esimesena külmutatud psühholoogiaprofessori James Bedfordi taaselustamise kahtlaseks. Praegused krüoonikaprofid usuvad vitrifi katsiooni – tehnikasse, mis muudab koed klaasjaks tahkeks massiks, mil puudub igasugune kristalliline struktuur. Tuleb küll märkida, et peavoolu meditsiinipraktika pole krüoonikat aktsepteerinud ning üldiselt nähakse seda kui asja, millega tegelevad pisut põrunud tegelased, kel on liiga palju raha ja/või kes tahavad oma pärijatele närvidele käia. Tänapäevase meditsiini seisukohalt tähendab surm endiselt üheotsapiletit.

Need näited tõin ma seepärast, et põhjendamatu optimism, soovmõtlemine, moraali ristisõjad, usk kontrollimata tehnoloogiatesse ja, olgem ausad, laustotrused pole inimeste püüdlustes surma ära petta teps mitte haruldased. Nõnda lähenengi ma transhumanistide projektile tubli annuse skeptitsismiga.

Oma kahtlustes pole ma üksi. 2006. aastal sai ajakirjal MIT Technology Review villand nende meelest „halvale teadusele" suunatud meediatähelepanust, mida pälvis transhumanistide projekti vananemisvastane pool, ning ajakiri pani välja 10 000 dollari suuruse auhinna igaühele, kes suudab tõestada, et Aubrey de Grey ideed ja uuringud pole õpetatud arutelu väärilised. Technology Review' toimetaja Jason Pontin oli eelnevalt kirjutanud terava loo de Greyst, iseloomustades teda kui närust õllesõltlasest trolli ning võrreldes tema tööd teadusliku fantastikaga. Seda pahaks panemata lisas de Grey auhinnarahale veel 10 000 dollarit.

Kõige enam kiitust väärinud töö (mille kirjutas Preston Estep koos kolleegidega) väitis, et de Grey tööd naudivad kuulsust „peaaegu ainult tänu oma emotsionaalsele atraktiivsusele" ning lükkas suurema osa sellest pseudoteadusena kõrvale. Kohtunikud, kelle seas olid maailmatasemel eksperdid tehisintellekti, nanotehnoloogia, patoloogia ja geneetika alal, ei arvanud siiski, et Estep ja tema kolleegid pingutasid piisavalt. Kuigi de Grey ideed asuvad „omamoodi teaduse eeskojas, kus nad (võib-olla asjatult) ootavad sõltumatut tõestust", ei ole need